

Till Rådet för brottsförebyggande

Rådet för brottsförebyggande tillsatte 23.10.2012 en arbetsgrupp vars huvuduppgift var att utveckla modeller för grannhjälp i olika bostadsområden i enlighet med programmet för den inre säkerheten. Arbetsgruppen inledde sitt arbete med att kartlägga grannhjälpens nuläge i Finland och grannländerna och fäste sin uppmärksamhet särskilt vid goda praxisar. Arbetsgruppens mandatperiod var 23.10.2012–30.4.2014.

I arbetsgruppens tillsättningsbeslut konstateras att

I det tredje programmet för den inre säkerheten (STO3) *En tryggare morgondag*, som statsrådet godkände 14.6.2012 konstateras som första åtgärd följande:

Invånarnas trygghet och bostadsområdets trivsel ska förbättras genom att system med grannteam eller grannhjälp införs. Ett eget koncept skraddarsys för varje område. I konceptet ska specialåtgärder beaktas som behövs för att invånare med invandrabakgrund ska kunna involveras. Rådet för brottsförebyggande utarbetar det stödmaterial som behövs för att alla som deltar i verksamheten ska kunna ta konceptet i bruk. För koncepten i glesbebyggda trakter ska erfarenheterna från grannhjälpsprojekten uppmärksammas.

Genomförande:

Stödmaterialiet färdigt 2014, bestående verksamhet efter införandet.

Ansvariga myndigheter:

JM/rådet för brottsförebyggande, IM, MM, Byaverksamhet i Finland rf, i samarbete med aktörer som ansvarar för säkerhetsplanering, inkl. församlingar.

Rådet för brottsförebyggande tillsatte 22.10.2012 en arbetsgrupp för att genomföra denna uppgift. Arbetsgruppens mandatperiod var 23.10.2012 - 30.4.2014. Arbetsgruppen överlämnade sin delrapport 31.3.2013.

Arbetsgruppens uppgift har varit att:

- *att kartlägga situationen i Finland och fästa särskild uppmärksamhet i bevisad, innovativ och lovande praxis.*
- *i kartläggningen ta hänsyn till olika områden och verksamhetsmiljöer, såsom exempelvis*
 - *olika stadsområden och glest bebodda områden*
 - *områden där grannhjälp fungerar och även områden där påbörjandet av sådan verksamhet möter betydande svårigheter*
 - *områden som skiljer sig märkbart med hänsyn till social struktur och invånarnas etniska bakgrund*
- *i sin utredning utnyttja i tillräcklig grad utländska erfarenheter av grannhjälp liknande system, såsom Sveriges grannsamverkan och Estlands naabrivalve*
- *föreslå grundläggande utgångspunkter för grannhjälps verksamhetsmodeller och tillämpningen av dem*
- *vid behov föreslå påbörjande av pilotprojekt.*

Som arbetsgruppens ordförande kallades generalsekreterare Pentti Lemmetyinen från Settlementförbundet rf och som medlemmar som representant för inrikesministeriets Polisstyrelse överkonstapel Pentti Tarvonen från Helsingfors polisinrättning, projektchef/byaombudsman Sirpa Pekkarinen från Byaverksamhet i Finland rf/Mellersta Finlands Byar rf, sakkunnig Titi Gävert från Kyrkostyrelsen, kundchef Taina Hakamäki från SATO, specialplanerare Markus Alanko från justitieministeriet/sekretariatet för Rådet för brottsförebyggande, konsulterande tjänsteman Juha Toropainen från miljöministeriet och chef för områdesarbete Päivi Männistö (ursprungligen chef för områdesarbete Janne Typpi) från Helsingfors stad / Kommunförbundet. I början av arbetet deltog även projektchef för PAKE projektet som specialiserat sig på boendefrågor relaterade till personer med invandrabakgrund, överinspektör Nexhat Beqiri från inrikesministeriet och FD, specialforskare (erikoistutkija?) Marketta Kyttä från samhällsplaneringens forsknings- och utbildningsgrupp, Aalto universitet. Även Leena Nygård, praktikant vid Kyrkostyrelsen har deltagit som informell medlem i arbetsgruppens arbete under år 2014 och hjälpt till genom att kommentera rapporten. Dessutom har Karolina Henriksson, planerare vid justitieministeriet fungerat som projektkoordinator för det nordiska grannhjälpprojektet som påbörjats utgående från arbetsgruppens arbete med finansiering av Nordiska ministerrådet. Som arbetsgruppens sekreterare kallades specialplanerare Regina Järg-Tärno vid justitieministeriet/sekretariatet för Rådet för brottsförebyggande.

Arbetsgruppen har samlats 19 gånger. Arbetsgruppen har gjort fältarbete och fört dialog med bl.a. organisationer, frivilligaktörer, medborgarrörelser, invånare, tjänstemän och forskare. I arbetet har provats nya arbetsmetoder, till exempel Dinasikt.fi –tjänsten för att höra medborgare. Dessutom har arbetsgruppen utnyttjat samarbete med media och medborgarråd och WorldCafe metoder samt deltagit i frivilligarbete på fältet. Flera av arbetsgruppens medlemmar har förutom sin yrkeskunskap erfarenhet av frivillig- eller föreningsverksamhet. Arbetsgruppens arbetsmetod har varit att röra sig på fältet, bygga upp nätverk och föra dialog. Genom fältarbetet har dialog förts med över hundra personer. Dessutom har arbetsgruppens arbete och tankar förmedlats till medborgare genom tidningsartiklar och Dinasikt.fi –tjänsten. Genom att uppmuntra lokala aktörer och invånare har grannhjälpssarbetsgruppen redan under sin mandatperiod strävat till att påverka och arbetsgruppen har även de facto gjort det. Arbetsgruppens arbetsätt har konkret främjat förverkligandet av grannhjälp på flera olika sätt. Dessutom har arbetsgruppens sammansättning konkret främjat en dubbelriktad integreringsprocess.

Begreppet grannhjälp har som term visat sig vara mångsidigt och arbetsgruppens eget motto "Genom att öka det goda, minskar det onda" har visat sig vara motiverande. Arbetsgruppen har granskat invånarnas möjligheter att delta i arbetet för att öka tryggheten och trivseln i sitt eget bostadsområde på ett mer omfattande sätt än vad som beskrevs i arbetsgruppens uppdrag – grannhjälp, grannhjälpmodeller och deras förutsättningar (Programmet för den inre säkerheten åtgärd 5.1.1). Enligt arbetsgruppen skulle skapandet av de modeller och system som avses i uppdraget inte nödvändigtvis producera trygghetskänsla och trivsel då aktörerna är medborgarverksamhet vars utgångspunkter, verksamhetsområden och situationer är olika. Medborgarsamhället och de lokala aktörerna skall uppmuntras och stödjas men dess verksamhetsätt skall inte definieras utifrån.

Grannhjälpssarbetsgruppen överlämnar med respekt grannhjälpens rekommendationer och bakgrundsmaterial till rådet för brottsförebyggande. Exempelen och de observerade erfarenheterna som gäller rekommendationernas åtgärdsförslag hittas i bakgrundsmaterialet.

Alla som har tagit del av och givit sin värdefulla tid till arbetsgruppens arbete har tagit ärendet på allvar. De tror och hoppas att detta inte enbart är en slutrapport för utvecklingen av grannhjälp som i framtida motsvarande dokument endast blir ihågkommen genom hänvisningar. Denna rapport är bara en början och den tid och de resurser som använts för den är ett löfte om att härnäst utvecklas, understöds och följs upp grannhjälp och invånarnas möjligheter att påverka tryggheten och trivseln på sitt bostadsområde, såväl på lokal som på statlig nivå.

I Helsingfors den 30 april 2014

Pentti Lemmetyinen

Sirpa Pekkarinen

Pentti Tarvonen

Titi Gävert

Markus Alanko

Taina Hakamäki

Juha Toropainen

In memoriam (maj 2014)

Päivi Männistö

Regina Järg-Tärno

Sisälllys

FÖRTAL.....	7
En tid för kännbara förändringar i Finland och i världen	7
Grannhjälp	7
Låt oss bli medborgare	8
Grannhjälp annanstans	8
UTGÅNGSPUNKTERNA FÖR GRANNHJÄLP.....	9
Känslan av trygghet skapas av förtroende och växelverkan – inte av taggtrådar och övervakningskameror	9
I Medborgaren, invånaren och aktören	9
1. Att bli medborgare	9
2. Var och en kan någonting och tillsammans kan vi vad som helst.....	10
3. "Idag hjälper jag, imorgon ber jag om och får hjälp."	10
4. "För att förebygga ett brott behövs en hel by."	11
II Helhet – Stödkonstruktioner och verksamhetsmiljöer	11
5. En stödkonstruktion är förutsättningen för lyckad organiserad frivilligverksamhet	11
6. Utrymmen behövs för invånarnas samverkan.....	12
III Helhet – Nätverk och myndigheter.....	13
8. Förstärkning av nätverkssamarbetet – aktörerna bör nätverka.....	13
9. Lagstiftningen bör ändras så att den bättre stärker medborgarsamhället och uppmuntrar till gemenskap	14
10. Identifieringen av gränserna mellan myndighetsarbete och medborgarverksamhet	15

Översättning av texten: Karolina Henriksson

Bild: Regina Järg Tärno

FÖRTAL

En tid för kännbara förändringar i Finland och i världen

Ett utav det påbörjade årets diskussionsämnen har varit den offentliga ekonomins hållbarhetsunderskott. För att lappa till underskottet planeras sparåtgärder i miljardklass och minskningar av kommunernas skyldigheter gentemot invånarna. Det ekonomiska underskottet är inte vårt enda underskott. I samhället finns även en berättigad oro för ett gemenskapsunderskott och ett underskott på social hållbarhet. Allt detta skapar en omöjlig ekvation för välfärdsstaten. Universell, vid rätt tidpunkt erbjuden och tillräcklig omsorg och serviceutbud kan inte längre erbjudas åt alla medborgare med offentliga medel. Vi är i en situation där det endera bör godkännas att servicen skärs ner och prioriteras på olika sätt och att välfärden därmed hastigt försämras eller så bör det hittas på nya metoder.

De globala förändringarna i ekonomin och politiken samt deras kriser är nu snabba och deras mekanismer svåra att kontrollera. I värsta fall påverkar de direkt lokalsamhällena. Detta utmanar oss att söka och känna igen gränssytor och samarbetskonstellationer mellan medborgare, förvaltning, lokalpolitik, företag och organisationer.

Grannhjälp

Av rådet för brottsförebyggande tillsatta grannhjälparsarbetsgruppens uppgift var att utreda grannhjälpens betydelse med tanke på medborgarnas känsla av trygghet. Arbetsgruppens metod var att gå ut på fältet och under de senaste två åren träffade vi tiotals medborgargrupper som var och en genom sin verksamhet bygger upp en trygg gemenskap i sitt grannskap. Oberoende av människornas socioekonomiska eller etniska bakgrund verkade deras budskap vara det samma. Känslan av trygghet ökar då man känner sina grannar och inte behöver vara rädd för dem. Hjälpsföreläsnings och deltagande och påverkningsmöjligheter kan förverkligas i den egna närmiljön. Det verkar inte vara mer komplicerat än så.

Då grannhjälp kommer till tals går tankarna ofta till förfluten tid. I det lantliga levnadssättet har traditionen av gemenskap och betydelsen av lokala omständigheter varit stark. I Finland är urbaniseringen i europeiska mått mätt ännu en relativt ny sak och därför är grannhjälpstraditionen i städerna också svag.

Våra boendestrukturer är i kraftig förändring. Å ena sida har vi en kraftigt växande huvudstadsregion och övriga metropolområden och å andra sidan en avfolkande landsbygd. Å ena sidan avtagande industriområden och å andra sidan växande småhussamhällen i städernas utkanter, vars invånare arbetar någon annanstans. Lokalsamhällets strukturförändring är kraftig, snabb och allt mer accelererande. Detta ställer särskilda utmaningar på grannhjälpens och de strukturer som dess utveckling förutsätter.

En del av strukturförändringen syns i och med att människors förtroende till politiskt beslutsfattande vacklar och röstningsprocenten sjunker. Detta syns speciellt på de områden där det bor mest socialt vanlottade människor. Självstyret på dessa områden för att bygga upp nya samhällsstrukturer är skört. Där behövs hjälp och uppmuntran.

Låt oss bli medborgare

För att utveckla, sprida och stadiggöra den medborgarverksamhet som kallas grannhjälp behövs förändringar i våra attityder och i samhällets strukturer. Fram till de senaste åren har vi närmast varit välfärdsstatens skattebetalare, väljare, konsumenter och kunder men vi har inte riktigt vetat hur vi ska vara medborgare. Vi har inte en stark tradition för det och vi har heller inte i verkligheten inbjudits till det så mycket. Då välfärdsstaten allt mer omvandlas till ett välfärdssamhälle bör även den offentliga makten känna igen medborgarsamhällets möjligheter att skapa sådana strukturer som möjliggör en god och trygg levnadsmiljö för människor.

Steg i denna riktning tas då makt överges åt medborgargrupper till exempel i kommunalt beslutsfattande, i förnyelse av boende och lokal budgetering. Lagstiftningen släpar ändå efter i utvecklingen, de politiska beslutsfattarna känner inte igen medborgarsamhällets potential och medborgarna kan inte heller kräva det tillräckligt högljutt ännu.

I en tid av stora förändringar skär den offentliga sektorn ner, centraliserar, utkontrakterar och konkurrensätter sina tjänster, bolagiserar gamla kommunala servicestrukturer och skapar allt kraftigare sektorer i förvaltningen som inte kommunicerar sinsemellan utan till och med tävlar med varandra. Detta är ett fenomen som skapar en risk för medborgarsamhällets balanserade utveckling. Människornas liv och samhällenas vardag ryms inte in i en enda sektor utan de förutsätter förståelse av omfattande helheter.

Grannhjälp annanstans

Ett starkt medborgarsamhälle och människornas eget ansvarstagande visar sig vara en viktig faktor även annanstans med tanke på känslan av trygghet och brottsförebyggande. För att låna ett afrikanskt ordspråk "Det krävs en hel by för att förebygga ett brott". Grannhjälp och gemenskap på bostadsområdena är inte enbart trevliga tilläggs kryddor utan centrala strukturer med tanke på socialt brottsförebyggande och till och med ron i samhället.

Finland och de övriga nordiska länderna delar en väldigt liknande samhällsstruktur. Välfärdsstatens strukturer omskakas även annanstans och grannhjälp och människornas all slags ansvarstagande efterlyses. Danmark och Sverige har redan fått erfara när missnöjda människor går ut på gatorna. I båda länderna finns också erfarenheter av hur det i stadsdelar där grannhjälpen och gemenskapen är stark, finns färre problem. Om det finns problem har samhället även hittat sätt att lösa dem.

"Genom att öka det goda, minskar det onda" var grannhjälpens utgångspunkt. De tiotals människor och medborgargrupper som vi träffat förstärker enhälligt denna tanke. En förstärkning av medborgarsamhället och känslan av partnerskap mellan medborgarna och den offentliga förvaltningen ökar det sociala kapitalet och skapar förtroende och trygghet.

Pentti Lemmetyinen, grannhjälpens arbetsgrupps ordförande

UTGÅNGSPUNKTERNA FÖR GRANNHJÄLP

Känslan av trygghet skapas av förtroende och växelverkan – inte av taggtrådar och övervakningskameror

Invånarnas trygghetskänsla skapas av växelverkan, gemenskap och positiva erfarenheter. Växelverkan byggs upp mellan invånare, myndigheter och områdets aktörer. Egna erfarenheter och uppfattningar påverkar mycket den upplevda känslan av trygghet. Detta kan inte läsas ur brottstatistiken. Myndigheterna kan inte lösa alla brister gällande trivsel eller trygghet. Genom att förstärka strukturer som främjar gemenskapen möjliggörs beaktandet av invånarnas egna lösningar till bostadsområdets problem.

Att stärka gemenskapen och förtroendet mellan invånarna och myndigheterna bör göras så lätt som möjligt. Detta förutsätter att nya verksamhetsmodeller och strukturer, så som medborgarråd och trygghetsvandringar, utnyttjas på riktigt. Medborgarna bör ges en konkret möjlighet att påverka utvecklingen av sitt eget bostadsområde exempelvis genom deltagande budgetering.

Arbetsgruppen ansåg inte det vara nödvändigt att starta nya separata pilotprojekt. Däremot beskrivs i rapportens bakgrundsmaterial flera projekt och verksamhetsmodeller, som redan är i bruk och som kunde fungera som inspiratörer för pilotprojekt och som exempel för grannhjälp.

Tack vare arbetsgruppens arbete har påbörjats ett projekt med nordiska ministerrådets specialfinansiering. Projektets syfte är att kartlägga nordiska exempel på grannhjälp och invånares möjligheter att påverka sitt eget bostadsområdes trygghet och trivsel. Resultaten rapporteras på hösten 2014 genom nordiska ministerrådets serie TemaNord.

Denna rapport är ett steg framåt i främjandet av den finländska tryggheten. Grannhjälpensarbetsgruppen föreslår att rådet för brottsförebyggande främjar, följer upp och rapporterar tillsammans med medborgarsamhällets aktörer förverkligandet och effekterna av de åtgärder som föreslås i denna rapport.

I Medborgaren, invånaren och aktören

1. Att bli medborgare

Medborgarskap är en upplevelse som i denna rapport inte avser endast en viss stats medborgarskap, människors rättigheter eller skyldigheter i samhället. Medborgarskap är också en erfarenhet av delaktighetens och existensens betydelse. Denna upplevelse förstärks av deltagande i medborgar- och frivilligverksamhet.

Medborgarverksamhet är allt det som görs för det gemensamma goda vederlagsfritt. Frivilligverksamhet är en form av medborgarverksamhet. Frivilligverksamhet och att hjälpa övriga människor är inte bundet till åldern. Frivilligverksamheten kan främjas genom att göra den till en del av för- och grundskoleundervisningen. Företag och arbetsgemenskaper kan främja frivilligverksamhet genom att understöda projekt samt möjliggöra arbetstagarnas deltagande i verksamheten.

2. Var och en kan någonting och tillsammans kan vi vad som helst

Det är slöseri att inte utnyttja mänskliga resurser. Individer har mycket mångsidig kunskap och färdigheter. Å andra sidan har organisationer och arbetsplatser som fungerar på bostadsområden mångsidigt användbara resurser och kunskap. Företag kan stöda gemenskaper även på andra sätt än genom sponsorering exempelvis genom att erbjuda kunskap, utrymmen, apparatur och personal. Utvecklingen av det egna närområdet är ett konkret sätt att utveckla företagets samhällsansvar. Det är väsentligt att samlas all kunskap och intresse på området till gemensamt görande. För att främja bostadsområdenas trygghet och trivsel bör eftersträvas så omfattande och för alla öppna nätverk som möjligt. Samhället har inte råd att låta bli att utnyttja medborgarnas och gemenskapernas kunskap.

Samverkan på områden kan vara väldigt konkret. Till exempel kunde det städarbete som skolelever gör på närområdet förverkligas i samarbete med de på området fungerande företagens personal. Kommunen och områdets offentliga och privata aktörer kan genom gemensamma talkon städa upp och gallra växtlighet som äventyrar trafiksäkerheten. Exempel på verksamhetsmodeller kan tas från olika evenemang, vars tröskel för deltagande är låg och under vilka särskild uppmärksamhet har fästs vid användningen av så mångsidiga kommunikationskanaler som möjligt för att nå så många olika deltagare som möjligt.

Att delta i gemensam verksamhet är en möjlighet, inte en skyldighet. Ju lättare det är att delta på olika nivåer, desto säkrare är det att envar hittar sitt eget sätt att delta. Förutom konkreta resultat har gemensam verksamhet en positiv effekt på känslan av upplevd trygghet och trivsel.

Grannhjälp kan vara konkret hjälp mellan enskilda personer. Det kan vara vardagligt beaktande av varandra eller mer organiserad frivilligverksamhet. I organiserad frivilligverksamhet intervjuas den som anmäler sig frivillig, så att åt denne kan skraddarsys en uppgift som lämpar sig för och utnyttjar den kunskap och de färdigheter som denna person har. Åt den frivilliga erbjuds även möjlighet att utvecklas. I frivilligverksamhet bör dessutom erbjudas handledning och stöd.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Det är viktigt att främja arbetslösas möjligheter att delta i medborgar- och frivilligverksamhet utan rädsla för att mista rätten till utkomststöd.

3. "Idag hjälper jag, imorgon ber jag om och får hjälp."

Ibland kan det uppstå en känsla av tacksamhetsskuld till, beroende eller belastning av den som ger hjälp. Den som får hjälp kan ha skuld-känslor eller skämmas för sitt behov av hjälp. Även språk- och kulturskillnader kan utgöra utmaningar. För somliga är det lätt att be om hjälp, för andra är det svårt.

När man ser bruksvärdet i envars kunnande blir erbjudandet av hjälp naturligt och okonstlat. Det skapas en känsla av ömsesidighet och grannskap: "Idag hjälper jag, imorgon ber jag om och får hjälp." Möjliggörande av permanent hjälp- och frivilligverksamhet skapar ett nätverk som gagnar hela gemenskapen.

Det finns olika sätt att möta utbud och efterfrågan på hjälp. Förutom naturligt informationsutbyte och traditionell grannhjälp finns det dessutom förmedling av organiserad frivillig hjälp.

4. "För att förebygga ett brott behövs en hel by."

Då boendemiljön uppfattas som ostadad och otrygg, vänder man sig ofta till myndigheterna eller bara förhåller sig likgiltigt till problemen. Man märker inte vad man själv som person eller gemenskap kan göra åt problemet både i förebyggande och reparerande syfte. Däremot är man till och med rädd för de eventuella följderna av ett ingripande. Att ingripa i missförhållanden är ändå viktig grannhjälp och ett tecken på samhällsansvar. En fungerande gemenskap förebygger brott. Likgiltighet och underlåtenhet minskar då anmälningströskeln och risken för att bli fast sjunker.

När man först kommer överens om saker tillsammans kan man senare berättigt ta upp missförhållanden till behandling och granskning. Redan nu finns det i användning flera sätt att komma överens om gemenskapens gemensamma spelregler, tolerans- eller alarmgränser, korrigerande åtgärder, sanktioner och ersättningsförfaranden. Sådana är exempelvis skolornas interna överenskommelser om nolltolerans mot mobbning, gemensamt överenskomna hemkomsttider samt invånartillfällens och bymötens gemensamma överenskommelser.

Grannmedling kan användas som arbetsmetod i tvister grannar emellan. Medling är ett viktigt sätt att förebygga tvister. Detta har man redan goda erfarenheter av i Finland. Även i lindrigare fall påverkar gräl mellan grannar betydelsefullt trivselsn i bostadsområdet.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Man bör aktivt erbjuda information och kunskap till medborgare i olika åldrar om de egna rättigheterna att ingripa i missförhållanden.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Myndigheter, företag som äger lägenheter och enskilda bostadsbolag bör främja opartisk grannmedlingsverksamhet.

II Helhet – Stödkonstruktioner och verksamhetsmiljöer

5. En stödkonstruktion är förutsättningen för lyckad organiserad frivilligverksamhet

Frivilligverksamhet har en betydelsefull samhällsrelaterad uppgift med tanke på socialt brottsförebyggande. Detta förutsätter strukturer och resurser. Frivilligverksamhet är billigt med inte gratis.

Organisering skapar stabilitet och förtroende för frivilligverksamheten. På samma sätt som medborgarorganisationerna, sörjs i organiserad frivilligverksamhet för nödvändigt ansvar och skyldigheter så som arbetsavtal, understöd av välmående och arvode. Kunskap behövs i frågor gällande marknadsföring, att bygga nätverk, informering, skatter och utrymmen. Avtalsmässig och kvalitativ frivilligverksamhet förutsätter även kunskap i koordinering. Det behövs koordinerare som erbjuder frivilligaktörerna handledning, stöd och utbildning.

Om risker och ansvarsfrågor betonas för mycket kan det å andra sidan leda till att tröskeln för att aktivera sig stiger. Att hitta en aktör som bär ansvaret för koordineringen av lokal frivilligverksamhet i synnerhet på glesast bebodda områden är en utmaning.

6. Utrymmen behövs för invånarnas samverkan

Att göra tillsammans ger större nytta än göra samma sak på olika håll. Samverkan förutsätter planering och lätt tillgängliga mötesplatser.

Utrymmen för föreningar och gemenskaper

I och med att kommuners och företags tjänster har centraliserats har lokaler blivit tomma. Byggnader på centrala platser, vilka står tomma kunde erbjudas som verksamhetshus till invånare, föreningar och organisationer, där dessa skulle ha tillräckligt stora utrymmen för aktivt grupparbete. By- och invånarhus samt gemensamma samlingsutrymmen är ofta byskolor och -butiker, ålderdomshem eller daghem. Husen skulle kunna fungera i ännu större utsträckning som verksamhetsutrymmen för föreningar och mångsidiga servicecentrum.

Att verka i samma utrymme främjar samarbetet. Större föreningar eller gemenskaper kan koordinera administrationen av gemensamma utrymmen och på så vis möjliggöra mindre föreningars, gemenskapers eller spontana gruppers verksamhet. Ett gemensamt utrymme i form av ett föreningshotell kan sporra till gemensam medelsanskaffning och partnerskap.

Öka användningen av offentliga utrymmen

Offentliga utrymmens sambruk bör ökas med en tanke om att fastigheten används av förutom huvudanvändaren också av övriga aktörer, vars behov av utrymmet kan ses som likvärdigt med huvudanvändaren. När utrymmet inte är i den egentliga förvaltarens bruk kunde det erbjudas till invånarnas bruk. Exempelvis kunde skolans gymnastiksal eller hälsocentralens mötesrum vara i invånarnas bruk jämsides med huvudanvändaren.

I och med att lokalerna oftast kostar tvingas föreningar och organisationer samla pengar för sin verksamhet vilket belastar förverkligandet av den egentliga verksamheten. För att föreningars och organisationers aktörer skall kunna koncentrera sig på den egentliga verksamheten bör man främja möjligheterna att använda utrymmen som lämpar sig för gemensamt bruk och göra betalningspraxisen smidigare. Företag kan vara partners med föreningar och frivilliga aktörer även i frågor gällande utrymmen. Vissa köpcentrum har skapat gemensamma utrymmen i samarbete med ungdomar. I bostadshus och stadskvarter kan bostadsaktiebolagen erbjuda sina utrymmen till invånarverksamhet.

För praktiska frågor gällande utrymmens sambruk finns olika lösningsalternativ. Det är viktigt att definiera vem som svarar för kostnader och ansvar gällande utrymmenas användning och vem som är relevanta parter i förhandlingarna om dessa frågor. Gemensamma intressen för utrymmenas användare, förvaltare och försörjare är avtal, ansvarsfördelning och kostnader. Frågor om offentliga utrymmens låsning kan lösas till exempel med elektriska lås vars varierande PIN-kod är personlig eller utlämnas endast för den nödvändiga tiden till frivilligaktören.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Offentliga utrymmens ägarskap bör granskas på ett nytt sätt som möjliggör gemenskap och invånarverksamhet: "Kommunens utrymmen är kommuninvånarnas utrymmen".

7. Ibland behövs "gemenskapsgårdskar!" för att främja gemenskapen

Fastighetens ägare bär husbondeansvar för sitt hus och sin egendom. Det är lätt att gripa tag i fastighetsskötselns missförhållanden. Disponeringen, skötseln och rengöringen av huset kan vara i sin ordning men ingen har dragansvaret för socialt umgänge och gemenskap. Bristerna i social hänsyn och trygghetskänslan blir lätt utan uppmärksamhet eller åsidosatta.

Gemenskap föds inte av enbart utrymmen i synnerhet om utrymmena har flera olika användare. Det vore bra ifall utrymmet hade ett ansikte. Uppgiften kan till exempel ges till en husvärd eller bygårdsman som väljs bland invånarna mot en eventuell ersättning.

Genom att hålla samlingsplatsen öppen med en låg tröskel främjas alla intresserades möjligheter att använda utrymmet likvärdigt. Som en neutral part försäkras husvärdens utrymmets jämlika och allmännyttiga användning samt motiveras invånarna att påverka och fungera för det gemensamma goda. Samarbetsförmågan och trygghetskänslan förstärks genom skötsel av gemensamma ärenden och förebyggning av konflikter. När man vänjer sig vid att fungera tillsammans med sina grannar kan man med samma attityd bygga upp samarbete med grannhusen och vidare genom hela bostadsområdet.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: I samband med gemensamma utrymme bör utses en aktör vars uppgift det vore att främja gemenskapen på samma sätt som med rengöring och fastighetsskötsel.

III Helhet – Nätverk och myndigheter

8. Förstärkning av nätverkssamarbetet – aktörerna bör nätverka

På bostadsområden finns naturligt redan flera aktörer: invånare, kommun, myndigheter, församlingar, bostadsaktiebolag, föreningar och lokala företag. Dessa fungerar ofta ovetande om varandra. Detta är slöseri av resurser och orsakar till och med överlappning av mål. Det är viktigt att inse att det finns endast en gemensam "plånbok". Otillräcklig kommunikation mellan aktörerna och invånarna kan orsaka att alla satsar eller drar sig ur samtidigt och samverkan omvandlas till en nackdel för verksamheten. Genom samverkan kunde processerna bli mer långsiktiga till exempel genom att organisera projekt efter varandra i stället för på varandra. Invånarna har värdefull information om områdets behov och möjligheter. De är ändå inte enbart informanter eller kunder utan partners, aktiva aktörer.

Förutsättningarna för lyckat samarbete är förtroende, respekt, öppenhet och transparent samarbete mellan aktörerna samt en attityd om att arbeta på samma sida. Dessa förutsätter inom organisationerna ett öppet förhållningssätt gentemot områdets övriga aktörer. För att främja verksamhetens effekt bör eftersträvas sätt att se aktörernas arbete som en del av en större helhet. Det väsentliga är även att satsa på öppen kommunikation. Områdesvisa portaler eller andra gemensamma kommunikationskanaler kan fungera som hjälp för att nätverka. Det gemensamma utrymmet kan även vara virtuellt.

Samarbetet kulminerar ofta i pengar. Finansieringsmodellernas villkor innehåller hinder och fördröjningar för på olika sätt organiserade aktörers samarbete. Avvecklingen eller undvikandet av dessa kan vara svårt.

¹ yhteisötalkkari

Förutom verksamhetsmedel lönar det sig att se som en gemensam resurs utrymmens gemensamma användningsmöjligheter och avlönade arbetstagares arbetstid. Genom att granska arbetstagares traditionella arbetsbeskrivningar på ett nytt sätt kan hittas verksamhetsätt som bättre tjänar området och gemenskapen. En värdefull resurs är även den tid frivilliga ger till verksamheten.

9. Lagstiftningen bör ändras så att den bättre stärker medborgarsamhället och uppmuntrar till gemenskap

Medborgar- och frivilligverksamhet är branschövergripande, tväradministrativt och i ständig utveckling. Vid sidan om traditionella föreningar har under de senaste decennierna utvecklats alltmer informell medborgarverksamhet som fungerar genom nätverk och nätet. Den nuvarande lagstiftningen känner inte igen den nya medborgarverksamhetens idé utan beskattar exempelvis tidsbanksverksamheten och försämrar arbetslösas möjligheter att delta i frivilligverksamhet. De begrepp gällande medborgar- och frivilligverksamhet som används i lagstiftningen bör förtydligas: vad avses med föreningar ekonomiska och från egna utgångspunkter fungerande verksamhet, vad avses med ny informell eller formfri medborgarverksamhet eller frivilligarbete.

Lagstiftningen och dess tolkning borde uppmuntra till och möjliggöra medborgarverksamhet och inte begränsa det. Grannhjälsarbetsgruppen understöder en utredning av hinder för och problem gällande frivilligarbete. Dessutom understöder arbetsgruppen stiftandet av en egen lag för frivilligverksamhet och skattefri utredningstid för tidsbanksverksamhet för att möjliggöra verksamhet som främjar välmående och för att bedöma de samhälleliga effekterna.

Oorganiserade aktörer blir exempelvis utanför PAF-stödets och flera kommunala och statliga stöds omfattning. Föreningsverksamhetens, medborgarverksamhetens och frivilligarbetets verksamhetsbidrag bör utvecklas så att de sporrar till aktivt medborgarskap utan att tvinga aktörerna till organiserad verksamhet. Exempel på detta är flexibel finansiering så som arbets- och näringsministeriets flat rate - finansieringsmodell, förmedlingsorganisationer och lokal budgetering.

Invånarnas reella påverkningsmöjligheter är centrala då delaktigheten utvecklas. Vardagserfarenheter visa ofta att verkliga påverkningskanaler är svåra att hitta, identifiera och utnyttja och deras effekter är osäkra. Det bör sörjas för skapandet och nyttan av nya påverkningskanaler samt aktivt informerande om dem.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Den nuvarande kommunallagens 27 § möjliggör medborgarnas hörande och delaktighet. Kommunerna bör använda denna möjlighet i allt större grad och lagtolkningen bör skärpas till förpliktande för kommunerna. Samlad information om lokala påverkningsmöjligheter bör vara lätt tillgänglig.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG: Det nationella brottsförebyggande programmet Trygga tillsammans (1999) av Rådet för brottsförebyggande uppdateras till att tjäna dagens medborgarskap och medborgarsamhälle. Programmet bör identifiera medborgarnas påverkningsmöjligheter och socialpolitiska åtgärders möjligheter i brottsförebyggande och främjande av upplevd trygghet. På motsvarande sätt bör det brottsförebyggande rådets sammansättning utökas med medborgarsamhällets aktörer.

10. Identifieringen av gränserna mellan myndighetsarbete och medborgarverksamhet

Varje medborgare i välfärdssamhället har rätt att reagera på negativa företeelser i sin egen närmiljö. Var och en är ansvarig för sig själv men också för andra.

Gränsen mellan den offentliga maktens uppgifter och medborgarverksamheten bör hållas tydlig då medborgaraktivitet främjas inom brottsförebyggande. Det finländska samhällets ryggrad är de uppgifter och rättigheter som tilldelats myndigheterna. Även glesbygdens säkerhetstjänster bör ordnas med myndighetskraft. Vid sidan av polisen skall inte utvecklas medborgarverksamhet som stöder sig på rätten till nödvärn och gripande för att skydda människor eller egendom eller för att gripa brottslingar. Uppgifter gällande säkerhet skall inte överföras till medborgarsamhället utan dess kraft finns annanstädes.

